

Asia: VN/7198/2018 OM

Sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistaminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry (jäljempänä Demla) haluaa lausua työryhmän mietinnöstä seuraavaa:

Demla kannattaa työryhmän mietintöä, mutta pitää myös eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen lausunnossaan esille nostamia seikkoja tärkeinä. Demla näkeekin perusoikeuksien ja kansalaisten yhdenvertaisuuden kannalta ehdottomana vähimmäisvaatimuksena, että asevelvollisuuslain 118 §:n tunnusmerkistön täyttävät asiat käsitellään yleisissä tuomioistuimissa ilman sotilasjäseniä. Työryhmän mietinnön sivulla 22 esitellyn Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytännön valossa nykyinen sotilasoikeudenkäyntilain soveltaminen asepalveluksesta kieltäytyvään siviiliin vaikuttaisi olevan ilmeisen kestämaton. On myös perusteltua otaksua, etteivät ratkaisukokoonpanoon kuuluvat sotilasjäsenet luo mahdollisesti ideologisista syistä asepalveluksesta kieltäytyvälle nuorelle aikuiselle kansalaisyhteiskunnan ylläpitämisen kannalta olennaista vaikutelmaa riippumattomasta tuomioistuimesta.

Ottaen huomioon apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa tuodut seikat sotilasjäsenten ongelmakohdista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta sekä työryhmän mietinnön luvussa 5.2.1. esitetyt muiden Pohjoismaiden ja Saksan oikeuskehityksen sotilasrikosasioiden käsittelyssä, tulee Demlan näkemyksen mukaan sotilasoikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisuutta arvioida perustellun kriittisesti. Sotilasjäsenkokoonpano tuomioistuimissa vaikuttaa menneeltä maailmalta eikä työryhmän mietinnössä Demlan käsityksen mukaan vaaditulla tavalla tuoda esille mitä oikeuspoliittisesti perusteltuja hyötyjä ehdotettavassa mallissa olisi suhteessa siihen, että Suomessa siirryttäisiin Tanskan tai jopa Ruotsin malliin sotilasrikosasioiden käsittelyssä. Apulaisoikeusasiamiehen lausunnossa esille tuodut ongelmakohdat liittyvät oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta keskeisiin seikkoihin kuten kontradiktorisuuteen, rikosprosessin akkusatorisuuteen sekä menettelyn yleisöjulkisuuteen. Demla esittää erityisen huolensa siitä miten käytännössä oikeudenmukainen oikeudenkäynti voidaan turvata tilanteessa, jossa asianosaisella, kuten varusmiehellä tai tämän lähiomaisella, ei olisi kokoonpanon tavoin erityisosaamista

sotilasasioista. On hyvin vahvasti otaksuttavaa, ettei myöskään oikeudellisilla avustajilla ole sotilasjäsenten ”hiljaista tietoa” käytettävissään.

Demla näkee, että sotilaallista asiantuntemusta tarvitaan lähinnä käsiteltäessä kovapanosammunnoissa tai räjäytysharjoituksissa tapahtuneita epäiltyjä kuolemantuottamus- ja vammantuottamusrikoksia. Yhtäältä esimerkiksi törkeä kuolemantuottamus on esityksessä rajattu sotilasjäsenkoonpanossa tapahtuvan oikeudenkäynnin ulkopuolelle. Toisaalta, kuten aiemmissa lausumissa on tuotu esiin, kun tarvitaan erityistä asiantuntemusta, asiantuntijatodistajan käyttö voisi olla perustellumpaa kuin asiantuntemuksen rajaaminen tuomareihin. Ei ole mitenkään yksiselitteistä, milloin ammunnan johto- ja varohenkilöstö on noudattanut sellaista huolellisuutta ja varovaisuutta, jota heiltä olisi voinut edellyttää. Todistajalle voi esittää kysymyksiä pääkäsittelyssä ja asianosaiset voivat ”haastaa” hänen mielipiteensä, kun taas tuomarille ei voi näin tehdä.

Kritiikki huomioiden Demla toivookin, että asian valmistelussa tultaisiin esittämään selkeitä perusteita erityistuomioistuimen säilyttämiselle. Toisaalta Demla toivoo kiinnitettävä huomiota myös siihen miltä osin mietinnössä ehdotettava säännösmuutos tulisi mahdollisesti laajentamaan säädöksen soveltamisalaa. Työryhmän ehdotusta voi tulkita niin, että esimerkiksi epäiltäessä varusmiestä näpistyksestä tai huumausaineen käyttörikoksesta, sovellettaisiin prosessina sotilasoikeudenkäyntilakia. Mainitut rikosnimikkeet eivät kuulu voimassaolevan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentin luetteloon. Demla ei pidä tällaista erityistuomioistuimen toimivallan laajentamista tarkoituksenmukaisena ja kehottaa jatkovalmistelussa tarkasti yksilöimään millaisia rikoksia nimenomaan sotilasoikeudenkäynnissä halutaan käsitellä ja millaisia rikosnimikkeitä tavoitellaan käsiteltävän sotilasjäsenet sisältävällä kokoonpanolla alioikeuden ohella myös hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Vertailukohtana Demla kiinnittää huomion esimerkiksi eläinsuojelurikoksiin, joissa kunnaneläinlääkäri on alansa asiantuntemusta tarvittaessa oikeudessa kuultavana todistajana eikä osana kokoonpanoa.

Demla korostaa yhtyvänsä myös apulaisoikeusasiamiehen lausuntoon sotilasoikeudenkäyntilain 14 §:n 2 momentin täsmentämisestä. Demla pitää tulkittavissa olevaa joukko-osaston komentajan asian selvittämiseen liittyvää harkintavaltaa oikeusvaltion näkökulmasta kummallisena ja siten tämäntyyppisen kuriositeetin poistamista tarpeellisenä. Ei myöskään voida pitää perusteltavana, että hovioikeus käsittelee ensimmäisenä oikeusasteena ylempiin upseereihin kohdistuvat syytteet. Demla kyseenalaistaa ajatuksen, etteikö myös tällaiset asiat voisi käsitellä alioikeuksissa.

Viimeiseksi Demla lausuu kuitenkin myös sotilasjäsenten valintakriteerien ehdotettavasta muuttamisesta seuraavaa: On pelkästään hyväksi, jos laajennetaan aluetta, jolta tuomiopiirin sotilasjäsenet tulevat. Ammattisotilaat ovat varsin pieni piiri, jossa kaikki samalla alueella palvelevat lähtökohtaisesti tuntevat toisensa. Kun ammattisotilas on sotilasoikeudenkäynnin asianosaisena, törmätään tällaisissa tilanteissa helposti esteellisyyksiksi.

Kaavi Susanna
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry

Vuori Wiking
Oikeuspoliittinen yhdistys Demla ry